

Розділ II. Особливості психічного розвитку особистості на різних етапах онтогенезу

Балєва Т. Ф.

Особливості емпатії сучасних підлітків

Співпереживання, любов до ближнього, готовність прийти на допомогу, гуманне ставлення до інших людей – це все є важливим фундаментом у формуванні справжньої особистості, виявів її емпатійного рівня. Саме завдяки емпатії людина не переходить певних моральних норм та може адекватно аналізувати свої та вчинки інших.

Вважається, що найвиразніші емоційні переживання виникають у підлітковому віці, які характеризуються глибокими змінами, що впливають на розвиток дитини та її рівня емпатії.

Мета статті полягає в теоретико-експериментальному вивченні рівня емпатії підлітків, її різновидів.

Емпатія є досить складним феноменом: у науковій літературі відсутнє однозначне її тлумачення. Даний термін в психологічну науку ввів Е. Тітченер. З грецької «*empathēia*» перекладається як «співпереживання».

Починаючи з 1912 року термін з'являється в англійському словнику і за своїм змістом є близьким поняттю «симпатія». Але не можна емпатію ототожнювати із симпатією, оскільки терміни мають відмінності і не є ідентичними.

Складність розуміння емпатії полягає в тому, що немає однозначного визначення даного терміну. Д. М. Туркова вказує на існування декількох тлумачень терміну:

1. Нераціональне пізнання людиною внутрішнього світу інших людей.
2. Емоційна чуйність людини на переживання іншого, різновид соціальних емоцій.
3. Розуміння емоційного стану іншої людини за допомогою співпереживання, проникнення в її суб'єктивний світ [5, с.70].

Сучасний український психолог С.Максименко розглядає емпатію як “індивідуально-психологічну властивість, що характеризує здатність людини до співпереживання й співчуття”. Вчений вказує, що емпатія є важливим компонентом у спілкуванні, сприяє збалансованості міжособистісних стосунків, а також робить поведінку соціально обумовленою [2, с.60-61].

Якщо розглядати особливості розвитку емпатії в підлітків, то І.Коротенко зазначає, що емпатія є емоційною основою моральної якості, розвиток якої залежить від рівня розвитку особистості, її здатності розуміти стан іншого, тісно пов'язана із психологічними новоутвореннями та соціальними потребами людини і існує у формах співчуття та співпереживання [4, с.92].

Дослідник А. Зимянський вказує, що «завдяки емпатії підліток коригує свої реакції й поведінку відповідно до почуттів, думок та станів іншої людини.

Емпатія у підлітків залежить від ціннісних ставлень до об'єктів і суб'єктів, емоційної близькості з ними, які виникають у процесі спілкування». Автор зазначає, що емпатійність може закріплюватися як емоційна основа моральних якостей в підлітковому віці. [3, с.197- 199].

Важливе місце в розвитку рівня емпатії в підлітків займає виховання, стиль спілкування та поведінки у сім'ї, стать, тип темпераменту, погляди на життя тощо. Також, на думку А. Зимянського, «прояв емпатії залежить від вольових якостей особистості, завдяки яким підлітки свідомо підпорядковують свої дії в емпатогенних ситуаціях значущим і важливим цілям, спираючись на морально-етичні переконання та ідеали» [3, с.199].

М. В. Балинська, вивчаючи особливості підлітків з родин та інтернату, встановила, існуючі відмінності між вказаними групами. Підлітки з інтернату мають вищий рівень емпатії до дітей та тварин, тоді як підлітки з сімей - емпатії до батьків [1, 227].

Отже, можна зробити висновок, що емпатія відіграє досить значну роль у становленні моральної свідомості підлітків. Найміцніший фундамент її закладається саме у підлітковому віці.

У дослідженні взяли участь 27 учнів 7-го класу школи № 2 смт. Широке. Нами була використана методика І. М. Юсупова, яка відрізняється детальною якісною характеристикою рівнів вираженості емпатії. В методиці розкривається її 5 рівнів: дуже низький рівень емпатії, низький, нормальний, високий та дуже високий рівні емпатії.

Перше, що було зроблено за методикою І. М. Юсупова – це перевірено достовірність відповідей учнів. Таким чином, із 27 учнів 1 учень дав недостовірні відповіді, а 4 – сумнівні. Тому на далі їхні роботи не були враховані.

В результаті визначено, що серед підлітків переважає середній рівень емпатійності, що становить 77% (17) учнів. Даний рівень характеризується тим, що оточуючі не визначають їх занадто чутливими, але й не можуть назвати їх «товстошкірими». Учні схильні у стосунках з іншими оцінювати їх за вчинками, ніж довіряти особистим враженням. Школярі з середнім рівнем емпатійності вміють легко контролювати власні емоційні прояви.

23% (5) підлітків мають низький рівень емпатійності. Їм властиві труднощі у встановленні контактів з людьми, вони незатишно відчують себе в великій компанії. Підлітки з дуже високим, високим та дуже низьким рівнями емпатійності відсутні.

За методикою І. М. Юсупова також можливо простежити тенденції виявлення емпатії до певних категорії живих або ж вигаданих істот. Такими категоріями є: батьки, тварини, люди похилого віку, діти, герої художніх творів, незнайомі люди. Після обробки рівнів нами було встановлено наступні результати:

- емпатія до батьків: високий (14%), середній (82%), низький (4%);
- емпатія до тварин: середній рівень (73%) та низький рівень (27%);
- емпатія до людей похилого віку: середній (68%), низький (32%);

- емпатія до дітей: високий (4%), середній (92%) та низький (4%);
- емпатія до героїв художніх творів: середній (73%), низький (27%);
- емпатія до незнайомих людей: середній (86%), низький (14%).

Більшість підлітків мають середній рівень емпатії за різними категоріями. Високий рівень емпатії властивий лише до батьків (14%) та дітей (4%). Серед середнього рівня першість надається емпатії до дітей (92%), незнайомих людей (86%), батьків (82%). Серед низького рівня домінує емпатія до людей похилого віку (32%).

Отже, сучасні підлітки мають в більшості середній рівень розвитку емпатії, а також більш схильні відчувати емпатію до батьків та дітей. Цікавим є той факт, що емпатію по відношенню до незнайомих людей школярі проявляють частіше, ніж до категорії літніх людей.

Список використаних джерел

1. Балинська М.В. Емоційні бар'єри та емпатія в процесі міжособистісного спілкування підлітків з різного соціального оточення / М.В. Балинська // Молодий вчений. – № 11 (14), 2014. – С. 229.
2. Емпатійний розвиток дитини / Упоряд.: С.Максименко, К.Максименко, О.Главник. – К.: Мікрос–СВС, 2003. – 182 с.
3. Зимянський А. Роль емпатії у розвитку моральної самосвідомості підлітків / А. Зимянський // Освіта регіону. – 2011. - № 2. – С. 197-200.
4. Коротенко В. І. Проблема емпатії в психологічній літературі // Психологія. Збірник наукових праць. Випуск 12. (НПУ імені М. П. Драгоманова). – Київ, 2001. – С. 89-96.
5. Туркова Д. М. Емпатія як «спосіб буття» професійного психолога / Д. М. Туркова // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. - № 8. – С. 69-76.

Бугранова Ю.В.

Прокрастинація та стрес у студентів

Постановка проблеми. На даному етапі сучасного розвитку людства, в галузі психології з'явився інтерес до таких людських аспектів діяльності як лінь, бездіяльність та прокрастинація. Якщо лінь та бездіяльність відомі людині ще з давніх пір, то поняття « прокрастинація » може бути новим та невідомим для сучасної людини, але як явище, воно існує вже досить давно. [5]. У психології, явище відкладання конкретних справ отримало назву прокрастинація. Цей термін походить від двох латинських слів «рго» - далі, і «crastinus» - належить до завтра. В психології — це поняття означає відкладання на потім важливих, але неприємних думок або справ та заміна їх менш «складними» й «важливими». Кількість осіб, що страждають від прокрастинації збільшується з кожним роком, і тому дослідження цього феномену сьогодні є досить актуальним в сучасній психології. Виходячи з